

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Kollegevorming en polarisatie

Dittrich, K.

Citation

Dittrich, K. (1978). Boekbespreking van: Kollegevorming en polarisatie. *Acta Politica*, 13: 1978(1), 148-150.

Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451931>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451931>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

binnen de Egyptische politieke elite, en binnen het Egyptische politieke systeem in het algemeen.

In Lenczowski's boek heeft vrijwel iedere schrijver weer een andere benadering van hoe elites het beste kunnen worden bestudeerd. Geen van hen onderschrijft één specifieke elitetheorie. De meeste contribuanten hanteren verschillende definities van een politieke elite, en ook hun onderzoeksterreinen verschillen, al naar gelang het belang dat zij aan institutionele en/of informele elite groeperingen toekennen.

Lenczowski heeft het onjuist geacht om aan de diverse medewerkers van zijn boek een star methodologisch kader voor te schrijven voor de bestudering van de betrokken politieke elites. Dit heeft tot gevolg gehad dat de verschillende hoofdstukken geen duidelijk en consistent geheel vormen, vooral voor wat betreft theorievorming over politieke elites; en dit kan als een zwak punt worden beschouwd. Aan de andere kant is dit ook een van de sterke punten van het boek: Doordat de medewerkende auteurs niet a priori gebonden waren aan eensluidende definities en onderzoeksmethoden, waren zij beter in staat om een zo duidelijk mogelijk inzicht te verschaffen in de politieke machtsstructuren en verhoudingen in de door hen besproken, en onderling zo sterk uiteenlopende staten van het Midden Oosten.

Het was dan ook Lenczowski's opzet 'to show a variety of methodological approaches . . . The *raison d'être* of this volume has been the belief that a study of elites, whether in democratic or nondemocratic systems, is not only a valid but also one of the most productive ways of understanding political reality' (p. 15). En hierin is hij zeker geslaagd.

Het is echter jammer dat Lenczowski geen poging heeft ondernomen om aan de hand van de resultaten van het door hem bijeengebrachte onderzoeksmateriaal over het Midden Oosten enkele theoretische slotopmerkingen te maken over politieke elites in het algemeen. Zijn boek lijkt dan ook nuttiger voor diegenen die informatie wensen over de politieke systemen en machtsverhoudingen in één of meerdere van de behandelde staten, dan over theorieën over politieke elites in het algemeen.

N. van Dam

Menno Wolters, **Kollegevorming en polarisatie**. Sectie gemeente, gewest en provincie van de Wiardi Beckman Stichting, augustus 1976, -65 p. f 7,50.

De gemeentepolitiek is nogal stiefmoederlijk bedeed als het gaat om de aandacht van de Nederlandse politicologen. Daarentegen wordt met name van de zijde van de politieke partijen vrij veel aandacht aan de gemeentepolitiek besteed. Zo houdt de Sectie gemeente, gewest en provincie van de Wiardi Beckman Stichting zich al een tijd actief met de gemeentepolitiek bezig. In het in augustus 1976 verschenen rapport 'Kollegevorming en polarisatie' tracht Menno Wolters antwoord te geven op vragen als 'Wat is er in 1974 gebeurd bij de totstandkoming van de colleges van B & W en G.S.? Welke politieke samenstelling hebben ze gekregen?'

Wolters heeft daartoe een 'steekproef' getrokken uit het gewest Rijnmond, de provincies en die gemeenten boven de 20.000 inwoners, waar de PvdA of de fractie waar de PvdA deel van uitmaakt, aanspraak kan maken op een zetel in een afspiegelingscollege. Onderzocht worden Rijnmond, de 11 provincies en 119 gemeenten, zodat de 'steekproef' bestaat uit 131 eenheden. Deze worden als één groep behandeld, al kan men over de vergelijkbaarheid van gemeenten, provincies en gewesten

wel zijn twijfels hebben. Trouwens, het feit dat alleen gemeenten boven de 20.000 inwoners, en dan bovendien nog alleen die gemeenten waar de PvdA behoorlijk sterk is, in de 'steekproef' voorkomen, maakt duidelijk dat generaliseren over collegevorming en polarisatie uit den boze is.

Per gemeente zoekt Wolters één of twee PvdA-informanten die hij onderwerpt aan een vijf minuten durende telefonische enquête. De visies van andere partijen en fracties ontbreken geheel in dit rapport. Met recht kan dit rapport dan ook, mét Wolters overigens, een 'PvdA-impressie' van de collegevorming worden genoemd. Daar is natuurlijk niets op tegen. Wél op wat Wolters met de informatie van zijn ondervraagden doet: 'Colleges die volgens de norm van de grootste resten afspiegelingscolleges genoemd kunnen worden, zijn altijd in die categorie ingedeeld, zelfs wanneer plaatselijk een of meer der betrokkenen van mening was, dat het hier een meerderheidscollege betreft' (p. 8). De waarde van de indeling van de colleges, die Wolters hanteert, wordt zo natuurlijk wel vrij dubieus.

De collegevormen worden naar vier dimensies onderscheiden:

- 1 — afspiegelings- of meerderheidscolleges;
- 2 — geen programmatische afspraken, afspraken ná respectievelijk vóór de verkiezingen;
- 3 — de fase van een gemeente; daartoe worden onderscheiden: nulfase, primaire, eerste, tweede en derde fase, waarbij de fase van een gemeente afhankelijk is van de mate van polarisatie en politisering binnen die gemeente;
- 4 — het feit of een fractie een absolute meerderheid of dominante positie in de raad bezet of dat dit niet het geval is.

De waarde van deze dimensies kan zeker in twijfel getrokken worden. Zo wordt een gemeente in een bepaalde fase ingedeeld mede op grond van het feit of er al of niet programmatische afspraken zijn gemaakt bij de collegevorming, of dat het college al of niet evenredig is samengesteld. Bij de omschrijving van de nulfase staat onder andere (p. 10): 'Dat is de fase waarin het proces van politisering nog moet beginnen. Colleges worden samengesteld volgens het afspiegelingsprincipe; vóór noch na de verkiezingen wordt ook maar de mogelijkheid geopperd van overleg over wat het college zal gaan doen'. Het zal duidelijk zijn dat drie van de vier dimensies nauw met elkaar verweven zijn. In zijn 'Aantekeningen voor fijnproevers', die best wat meer informatie mochten bevatten omdat de fijnproevers zich nu geen goed oordeel kunnen vormen, gaat Wolters nader in op het verband tussen de dimensies. Uit een principale componenten-analyse blijkt dat ruim de helft van de variantie op de vier dimensies verklaard kan worden door een component, waarmee alle vier dimensies positief correleren (p. 59). Wolters vindt het bestaan van een dergelijke gemeenschap pelijke component een goed argument om alle vier dimensies te hanteren om de onderzochte gemeenten en provincies van elkaar te onderscheiden. Dat mag de schrijver dan vinden, feit is dat door de samenhang van de dimensies bepaalde conclusies eigenlijk gedefinieerde artefacten zijn geworden. Zo worden in hoofdstuk IV de programcolleges onderscheiden naar het al of niet voorkomen van een meerderheidspositie van een fractie en naar de fase waarin een gemeente verkeert. Wolters constateert dan een heel duidelijk verband tussen de fase van een gemeente en de aard van het college (p. 22). Dit valt natuurlijk niet te verwonderen als men bedenkt, dat in een gemeente in de nulfase per definitie *geen* programcolleges mogen voorkomen en dat zij daarentegen in gemeenten in de tweede en derde fase *moeten* voorkomen. Dat men zo aan een hoge correlatiecoëfficiënt kan komen, spreekt voor zich.

De dimensies die Wolters hanteert leveren theoretisch negentig mogelijke college-typen op. Slechts 26 van deze typen blijken in 1974 te bestaan, hetgeen overigens ook voor Wolters een bewijs is dat er een grote samenhang tussen de dimensies bestaat. Bovendien doet zich nog het merkwaardige feit voor dat tien gemeenten een college-type kennen, dat theoretisch niet voor zou mogen komen: in deze tien gemeenten in de nulfase komen meerderheidscolleges voor, hetgeen volgens de definitie van de nulfase niet zou kunnen. Het rapport bevat helaas meer van dergelijke onduidelijkheden.

In hoofdstuk IV, waar Wolters de totstandkoming van de colleges analyseert, blijkt dat in 1974 85 van de 131 onderzochte gemeenten een college hebben gekregen, dat gebaseerd is op afspraken ten aanzien van het te voeren beleid. Dit wordt terecht een snelle en belangwekkende verandering in de gemeente- en provinciepolitiek genoemd. In hoofdstuk V wordt ingegaan op de fasen waarin de gemeenten zouden moeten verkeren volgens de christen-democratische en progressieve fracties (zoals de betrokken PvdA-informant dit tenminste ziet). De eerste fase — dat is de fase waarin vnl. afspiegelingscolleges voorkomen en waar tussen de partijen globale overeenstemming over een compromis-programma bestaat — blijkt zowel bij de progressieve als confessionele fracties favoriet te zijn, maar de progressieve fracties zijn veel sterker dan de christen-democratische vertegenwoordigd in de hogere fasen.

De sterkte van de fracties blijkt uiteraard samen te hangen met de fase van een gemeente, en het al of niet voorkomen van program- en meerderheidscolleges. In hoofdstuk VI tenslotte gaat Wolters in op winst en verlies, voor- en nadeel dat de diverse fracties behalen bij het vormen van meerderheids- of afspiegelingscolleges. Paradoxaal genoeg komt Wolters dan tot de conclusie dat de vorming van meerderheidscolleges de evenredige verdeling van wethouders- en gedeputeerden-zetels over alle partijen bevordert.

Wolters verdient lof omdat hij het aangedurfd heeft een nieuw en moeilijk onderwerp aan te pakken. In hoeverre zijn onderzoek echter van waarde zal blijken te zijn wanneer in de toekomst het gevecht om de colleges weer losbrandt (zoals Wouter Gortzak in zijn voorwoord hoopt) zal elke lezer voor zich dienen uit te maken.

K. Dittrich

M. M. G. Bax, *Harpstrings and Confessions — An Anthropological Study of Politics in Rural Ireland*. Amsterdam (Universiteit van Amsterdam), 1973, xii + 288 p. (handelseditie: *Harpstrings and Confessions — Machine-style Politics in the Irish Republic*. Assen (Van Gorcum), 1976, x + 224 p., f 37,50)

Op de vraag, wat een anthropologische benadering kan inhouden, zijn uiteenlopende antwoorden gegeven. Volgens sommigen dient de bestudering van kleine gemeenschappen voorop te staan, anderen, zoals recentelijk F. Bovenkerk en L. Brunt, willen de anthropologie vooral richten op de bestudering van marginale groepen, 'franges' van de samenleving. In het werk van Bax stond aanvankelijk ook de lokale gemeenschap voorop, doch in de loop van zijn onderzoek verschoof de aandacht steeds meer naar het bovenlocale niveau; in de uiteindelijke versie is de case-study over de politiek in een lokale gemeenschap zelfs helemaal achteraan geplaatst (compositorisch weinig bevredigend).

Bax begint zijn studie over de Ierse plattelandspolitiek met een schets van de nationale context: de geweldadige geschiedenis van de afgelopen 150 jaar, de economische problematiek, de cultuur (religie en nationalisme) en het regeringsstelsel (staatsinrichting, partijen, kiesstelsel). Vervolgens beschrijft hij de politieke concurrentiestrijd tussen politici van eenzelfde partij (de Fianna Fail) binnen de kiesdistricten voor de County Councils en het nationale parlement (de Dail)). 'Pulling strings and hearing confessions', 'het aan de touwtjes trekken' en het 'biechthoren' zijn volgens Bax de belangrijkste activiteiten van de politicus. 'Prizes', d.i. materiële baten, vormen het hoofdmotief voor politiek handelen en politieke groeperingen kunnen worden opgevat als 'machines', waarbinnen politici als tussenpersonen, makelaars, fungeren tussen de 'prize producers' en de 'prize consumers'. De structuur van deze politieke machines kan meer of minder ingewikkeld zijn en in de levensgeschiedenis van een machine speelt de individuele politicus met zijn relaties, onderhandelingsvermogen en strategisch-tactische vindingrijkheid de hoofdrol; van een aantal machine-politici presenteert Bax zeer levendige case-studies. In het laatste deel van zijn boek (een personen- en zakenregister ontbreekt helaas) richt Bax zich op het 'grassroots'-niveau, d.i. de plattelandsparochie; ook hier gaat hij eerst in op de ruimere context, zoals geografisch-sociale kenmerken, economie, migratie, verwantschap, religie, sociale stratificatie, verenigingsleven, partijaffiliaties, en toont middels twee case studies, één over de mislukking van een 'community development'-opzet en één over de strijd om een zetel in de Country Council, aan, dat politieke concurrentie ook in 'community affairs' sterk doorwerkt en steeds meer gekoppeld raakt aan de politieke machines van het boven-locale niveau.

Bax's centrale stelling is, dat in de Ierse plattelandspolitiek de 'machine politics' steeds meer overheerst als gevolg van een specifiek kiesstelsel (nl. dat van de enkele, overdraagbare stem), dat functioneert in een overwegend preïndustriële samenleving van kleine boeren, die zeer sterk afgaan op face-to-face-relaties en die een zeer particularistische houding hebben. Men kan zich naar aanleiding van deze stelling afvragen, of het Ierse kiesstelsel wel zo'n belangrijke oorzaak van 'machine politics' is: weliswaar leidt het stelsel van de enkelvoudige, overdraagbare stem ertoe, dat binnen de politieke partijen de individuele politici een geprononceerde rol spelen, maar anderzijds is ook in landen met andere kiesstelsels 'machine politics' aan te wijzen (U.S.A., India). Het karakter van de samenleving wordt door Bax dan ook terecht als onmisbare achtergrond gegeven, zij het dat men dan de vraag kan stellen, of 'de Ierse plattelandspolitiek' en de 'samenleving van kleine boeren' wel wordt vertegenwoordigd door de Fianna Fail die Bax beschrijft (aanhang vooral kleinstedelijk) en niet veel beter door bv. de Fine Gael als typische boeren- en plattelandspartij.

De uniciteit van de Ierse verhoudingen wordt door Bax sterk benadrukt; toch hanteert ook hij — uiteraard — een algemeen begrippenkader ter verklaring van politieke verschijnselen en geeft hij soms ook vergelijkingen met andere landen, waaruit zekere algemeen geldige inzichten kunnen worden afgeleid. Dit laatste gebeurt echter op nogal smalle basis: wanneer Bax buiten de Ierse landsgrenzen kijkt, ontleent hij zijn materiaal hoofdzakelijk aan Zuid-Italië, Sicilië, Malta (m.n. het werk van Boissevain) en laat hij andere landen vrijwel geheel buiten beschouwing. Ook zijn begrippenkader is ontleend aan één auteur, nl. F. G. Bailey, die de politieke machine en de rationeel calculerende politieke ondernemer centraal stelt. Het strikt aanhouden van Bailey's politieke rationaliteitsbeginsel (een 'economisch' kosten-baten-motief in de politiek) kan tot geforceerde interpretaties leiden, bv. wanneer Bax tot een